

Door: Lennard Dost

Uiteraard heb ik me, nadat ik door KUNSTENISRAËL werd uitgenodigd om mee te gaan op een conservatoreireis naar Israël, eerst afgevraagd of ik zoiets moest doen. Want: waar kom je in terecht? Welk beeld zal in Israël worden getoond, en door wie? KUNSTENISRAËL is niet gelieerd aan de Nederlandse of Israëlische overheid, maar is een particuliere organisatie. Gefinancierd door particulieren en stichtingen. In een land waarin alles draait om politiek, of althans een hele hoop, en waarin verschillende ideologieën en programma's botsen, is sceptisch zijn gezond. Ook als het aankomt op onafhankelijke Nederlandse organisaties, die de Israëlische cultuur willen promoten.

Uiteindelijk besloot ik toch mee te gaan. Achteraf gezien de juiste keuze, want; de trip was geweldig. En de Israëlische zaak bleek niet gelijk aan de Joodse zaak. Er was ook oog voor de Arabische kant van het verhaal, met aandacht voor overheersing en tegenwerking door de Israëlische overheid.

Ons reisgezelschap bestond uit Vincent van Velsen, Stijn Huijts, Zippora Elders, Rianne van Dijck, Bas Hendriks en ik. Het programma en de inhoud van de trip werd georganiseerd door curator Ronit Eden. In Israël werden we o.a. rondgeleid door Diana Dallal en Roy Fabian. Dallal is curator en was tussen 1997-2008 directeur van Rosenfeld Gallery. In 2010 richtte ze Parasite op, een organisatie die kunstenaars representeert en ondersteunt m.b.t management. Fabian doet onderzoek op het gebied van kunst, architectuur en stadsplanning. Ieder van de deelnemers zou verslag doen van 1 specifieke dag.

Hieronder mijn verslag van zondag 2 april 2017.

Tzvia Dgani is vooral bezig met de vraag wat het betekent om tegenwoordig kunst te maken in Israël, als vrouw, in een samenleving die vol is van strijd en politiek. Hoe vind je je eigen stem, in een wereld die zoveel van je vraagt en ook veel opdringt? Ze vertelde onder andere over een project dat ze aan het voorbereiden is voor 2018, gebaseerd op het utopische boek "Jerusalem Rebuilt" van Boris Schatz, dat Schatz in 1918 schreef en dat in 2018 dus precies 100 jaar geleden verscheen. Schatz, opgeleid als beeldhouder en schilder, wordt gezien als grondlegger van de Israëlische hedendaagse kunst. Hij verhuisde van Litouwen, via Sofia en Parijs, naar Israël, in 1906, en had een grote visie op wat Israëlische kunst zou moeten of kunnen zijn. Nadat hij eerder in 1895 de Royal Academy of Art in Sofia had opgericht, stichtte hij in 1906 de Bezalel School of Art in Jerusalem. Als zodanig bepaalde hij ook wie uiteindelijk werd toegelaten. Dgani toonde ons tekeningen en schilderijen van jongeren die uiteindelijk niet werden toegelaten. Mogelijk omdat ze niet goed genoeg waren. Maar wellicht ook omdat ze niet pasten in het verhaal van de Israëlische kunst dat Schatz voor ogen had. Uiteindelijk lijkt Dgani vooral geïnteresseerd in de vraag wat een geschiedenis, zowel de persoonlijke als die van een land, wel toont en wat niet. Hoe wordt een verhaal opgebouwd; hoe wordt een canon gevormd. En ook: ten koste van wat?

Tegen de wand stonden bewerkte afbeeldingen van een landschap. Het bleek te gaan om het origineel en een vervalsing van een landschap van de Mona Lisa van Leonardo da Vinci. Mona Lisa zelf was echter verdwenen. De westerse kunst wordt als het ware een decor, waartegen eventueel een eigen icoon – dan wel Joods dan wel Arabisch - geplaatst zou kunnen worden. De Israëlische kunst kijkt graag naar het Westen, zo vertelt Dgani. Maar, zo lijkt ze ook te willen zeggen; uiteindelijk heb je wel eigen personages en een eigen verhaal nodig.

De volgende stop is de studio van Prof. Roi Kuper. Kuper startte in april 2014 met zijn panoramische fotoserie van de Gazastrook, geschoten vanuit zes verschillende locaties, inclusief de kibboetsen die de Gazastrook omringen en waarvan er één degene is waarin Kuper werd geboren. Aan de horizon zie je de Gazastrook. Symbolischer kan het bijna niet. Geen pot met goud, of mooi vergezicht, maar een politiek geladen gebied, waar je als buitenstaander niet in komt. Van veraf ziet het er prachtig uit. Maar inzoomen kan niet – zelfs de fotograaf komt er niet in – en de afstand blijft dus altijd aanwezig. Je vraagt je af; hoe ontsnap je dan aan de ellende en aan de politiek van uitsluiting, strijd en bezetting als je horizon de Gazastrook is? Als een context zo dwingend aanwezig is als in Israël, ontkom je maar moeilijk aan de sociaal-politieke realiteit. Ook al zou je als kunstenaar misschien graag willen.

Daarna gingen we naar Gallery Hanina (Tel Aviv), dat zichzelf ziet als coöperatieve galerie, en wordt geleid door 12-15 kunstenaars die samen de programmering doen. Elke maand krijgt een andere kunstenaar de leiding, die dan verantwoordelijk is voor de programmering van die maand. Levert dat geen strijd op of ongewenste projecten?. Dat blijkt in de praktijk mee te vallen, zo vertelt kunstenaar Yakir Segev, die in februari 2008 samen met kunstenaar Jonathan Hirschfeld Hanina oprichtte in de wijk Jaffa. Begonnen als plek voor exposities en lezingen worden er

tegenwoordig, op de huidige locatie, bij Hanina ook muziekavonden en workshops gegeven en studieavonden georganiseerd. Tijdens ons bezoek was er een expositie te zien van kunstenaar Yoav Hirsch, die dans en performance, en dus beweging, probeerde vast te leggen in tekeningen, video en sculptuur. Hirsch was zo ongeveer de enige kunstenaar die we tijdens onze trip spraken die zich op de één of andere manier aan de politieke context wist te onttrekken. Hanina is ook geen politieke plek, zo bezwoer Segev. Niet dat politiek de groep kunstenaars niet interesseert, maar het is niet iets waar Hanina zich op richt. In een land dat zo ongeveer politiek ademt, was dat dan wel weer verfrissend.

Kunstenaar Shirley Wegner, in wiens studio we vervolgens een kijkje namen, leeft wel met de Israëlische context van strijd in haar hoofd. Ook al heeft ze jarenlang in de USA gewoond, en is ze pas recent weer terugverhuisd naar Israël. Wegner werd opgeleid aan de Hamidrasha School of Art in Israël en behaalde een MFA aan de Yale University. Als kunstenaar is ze geïnteresseerd in hoe onze werkelijkheid eigenlijk een constructie is, opgebouwd uit verschillende elementen. Ze laat ons haar foto's zien, van landschappen, ook met ontploffingen. Die landschappen zijn zorgvuldig geconstrueerd in de studio, met props. Wat eruit ziet als fotografisch beeld, is in feite een in de studio gefabriceerde reconstructie met touw en watten en wat al niet meer, gebaseerd op herinneringen aan plekken die eerder werden bezocht of eerdere ervaringen. In het midden blijft wat er precies wordt gereconstrueerd, in de zin van of de kunstenaar ook specifieke landschappen reconstrueert en specifieke herinneringen. De keuze voor welke herinneringen en ervaringen wel te reconstrueren en welke niet, en wat daarover te vertellen, zegt ook veel over iemand, en wellicht zelfs; over een land. Maar zover komt het gesprek uiteindelijk niet.

Na de lunch bezochten we de Umm-el Fahem Art Gallery, opgericht in 1996 door locals en kunstenaars als plek voor Arabische en Palestijnse kunst. Umm al-Fahem is een stad met 52.200 inwoners, gelegen ongeveer 20 kilometer ten noordwesten van Jenin. De gehele bevolking is Arabisch. De Umm-el Fahem Art Gallery werd 21 jaar geleden opgericht, als protest tegen de Israëlische overheid die nauwelijks budget beschikbaar stelt voor Moslim/Arabische kunst (slechts 3% van het budget voor cultuur gaat naar Arabieren). Galerie-eigenaar Said Abu Shakra is een gedreven man, iemand ook met een duidelijke missie; uiteindelijk wil hij het eerste officiële museum voor Palestijnse kunst oprichten. De architect is al gevonden (geselecteerd uit 49 inzendingen), de maquette staat er. De locatie is bepaald. Miljoenen zijn inmiddels bij elkaar gebracht. Maar er moet nog meer geld bij. Uiteindelijk hoopt Said dat over een paar jaar kan worden begonnen met de bouw van het museum.

60% van de bevolking van Umm-el Fahem is arm, zo vertelt hij over de achtergrond van de stad. Kunst is zelfbewustzijn. Kunst is trots, gemeenschap, ergens bij willen horen. "We can survive without budget, with our pride alone". Of dat echt zo is, valt nog te bezien. Maar met trots kun je inderdaad wel een heel end komen.

Ongeveer 10.000 jongeren komen op jaarbasis naar de galerie, om mee te doen aan workshops. Bij elke expositie wordt een catalogus gemaakt. Het enthousiasme van Said werkt aanstekelijk. Vol energie duiken we de auto weer in, op weg naar onze laatste stop van vandaag; de studio van

kunstenaar Hadar Saifan in Harutzim Village. Saifan (1985) groeide op in Kibbutz Dafna, vlakbij de grens met Libanon. Soms zat ze als kind drie weken in een ondergrondse schuilkelder, vanwege bombardementen. Ze verliet de kibboets toen ze 18 jaar oud was. Maar toch lijkt haar kindertijd sporen te hebben nagelaten. Saifan toont haar video "Border is order", die gaat over schuilkelders. De camerashots zijn steriel, waarmee volgens haar wordt gerefereerd aan de passiviteit die je als mens voelt als je in een schuilkelder zit. De socialistische ideologie van de kibboets schraapt elk restje individualiteit van de mens af. In de video kijk je de schuilkelder in. Dan springt opeens de TL-verlichting uit, en zie je de omtrekken van ruimtes en deuren oplichten. Als een soort nabeeld.

Een ander project, waaraan nog wordt gewerkt, draait om de vraag naar welke schuilkelder mensen zich moeten begeven in geval van een calamiteit. Op een stadsplattegrond heeft de kunstenaar aangegeven wie volgens de overheid naar welke gemeenschappelijke kelder moet, afhankelijk van de wijk waarin iemand woont. De overheid reguleert dus zelfs je vluchtbeweging tijdens een bombardement. Het heeft allemaal te maken met psychologie; hoe beweeg je mensen, hoe pas je ze in jouw systeem in? Dat systemen weinig rekening houden met het individu en dus met individuele verlangens en angsten, is precies hetgeen systemen vaak zo gevaarlijk maakt. De mens, met al zijn rare fratsen en onhebbelijkheden, met zijn bobbel, rimpels en oneffenheden, moet je niet willen gladstrijken. De mens moet mens blijven, en niet verworden tot een nummer in een systeem, of dat systeem nou zwart is of wit.